

תוכן עניינים

11

הקדמה

חלק ראשון - ההיסטוריה של הגמרא

29

מה כוללת
התורה שבעל פה

22

מסירת התורות
למשה בסיני

17

למה דווקא גמרא?

39

דרך לימוד התורה
בזמן התנאים

37

תקופת התנאים

35

מסירת התורה
לדורות הבאים

47

תקופת האמוראים

45

כתיבת הברייתא
והתוספתא

41

כתיבת המשנה ע"י
רבי יהודה הנשיא

55

סיכום מעשי

50

מי כתב את הגמרא?

תוכן עניינים

חלק שני - אתגרי הגמרא

66

דרכי הלימוד של
הגמרא

62

תפקידה של הגמרא

58

ארבעת האתגרים

90

האתגר השלישי -
מושגים בגמרא

80

האתגר השני -
קריאת הדף

73

האתגר הראשון -
השפה הארמית

108

סיכום מעשי

97

האתגר הרביעי -
מבנה דף גמרא

חלק שלישי - איך לומדים דף גמרא?

118

הסברה = הבנה

116

הכרת הנושא הנידון

112

דרך הלימוד כיצד?

תוכן עניינים

126

חשיבה של חוקר

124

מיקוד בחלק
המרכזי של הסוגיה

122

קריאה במנגינה הנכונה

130

סיכום מעשי

חלק רביעי - עניינים שונים בדף הגמרא

141

אגדות חז"ל

138

תלמוד ירושלמי

134

שמות וכינויי החכמים

151

טבלה למשפטי
מפתח מצויים

146

תורתם של הראשונים
והאחרונים

חלק ראשון

ההיסטוריה של הגמרא

למה דווקא גמרא?

המצווה המרכזית שאנו מחויבים לה, בין ביום ובין בלילה, היא מצוות לימוד תורה. כמו שכתוב בפסוק "והגית בו יומם ולילה".

אבל צריך להבין, אם התורה מצווה אותנו לעסוק בתורה עצמה, מדוע אנו עוסקים רוב הזמן בלימוד הגמרא? מדוע מתרכזים רק בה? למה לא נלמד את המקור של הדברים, את התורה שבכתב, נעמיק בפסוקי התורה יחד עם המפרשים ומשם נלמד את הדינים?

אז למה דווקא גמרא?

כדי להבין את הדברים עלינו להקדים הקדמה חשובה ויסודית. כאשר הקב"ה מסר את התורה שבכתב לידי משה רבנו, הוא מסר לו אותה כדבר חתום וסגור. תורה מלאת עומק וצופנת סוד. אין לנו את היכולת השכלית להבין את העומקים והרמזים הטמונים בכל פסוק ובכל אות שבתורה. השכל המצומצם שלנו לא מאפשר לנו להבין את העומק שבפסוקים ולהוציא מהם את החידושים ופרטי הדינים שכתובים בהם. אנו חסרים את הכלים והחושים הדקים שדרכם נוכל לזהות את ההסברים האמיתיים, הפשט, הדרש, הרמז והסוד שמאחורי כל מילה או אות בתורה.

הדרך היחידה שבה נוכל להבין את פסוקי התורה היא אך ורק ע"י נותן התורה.

בזמן שהקב"ה נתן למשה רבנו את התורה, הוא הסביר לו את כל ביאורי ופרטי המצוות. משה רבנו העביר ביאורים ופרטים אלה לדורות הבאים דרך מוסרי התורה, עד התנאים והאמוראים. הם, לגודל רוחב דעתם ועומק שכלם ומעלת קדושתם - שהיו בעלי רוח הקודש - יכלו להבין את העומק הגלום בכל פסוק ופסוק, ולהוציא לאור את כל המסתתר בעומק התורה.

וכך כותב הרמח"ל במאמר העיקרים: "הנה הבורא יתברך לא רצה לכתוב את התורה בביאור ברור, אלא אדרבה הוא כתב בה הרבה דברים סתומים מאוד שלא יהיה אפשר ביד שום אדם בעולם להבין את כוונתם האמיתית, מבלי שיקבל גם את הביאור של הכתוב מבעל הדברים בעצמו. אכן, את ביאור כוונת הפסוקים ביאר הבורא יתברך ומסרו למשה רבינו בעל פה, וממנו נמסר לחכמים דור אחר דור. במסורת זו נתבארה כוונת פסוקי התורה לאמיתה והתברר לנו פירוט קיום מעשה המצוות."

ממילא יוצא שכל ההבנה בפירוש פסוקי התורה וההסבר של פרטי המצוות, תלויים דווקא בדברי התורה שבעל פה. ובלי ההסבר של החכמים בביאור פסוקי התורה לא היינו יכולים להבין ולדעת את המוטל עלינו בקיום מצוות התורה.

תפקידה של הגמרא - התלמוד בבלי - לעזור לנו לדעת את גדרי מצוות התורה. מתי אדם חייב ומתי הוא פטור, מתי הוא נחשב לטמא ומתי נחשב לטהור, באילו מקרים מותר לעשות כך ובאלו אסור. וללמד אותנו את התקנות שתיקנו חכמינו במשך הדורות. כמו שביאר רש"י: "שהגמרא היא עיקר התורה מפני שממנה יוצאת הוראה".

כדי להבין זאת אשתף אתכם בהסברו הנפלא של הרב משה יודלוב בספרו 'שותף לדף':

אדם מבוגר הלך ברחוב, ולפתע, תוך כדי הליכה, מעד על הרצפה והתפתל מכאבים. אמבולנס שהוזעק למקום פינה אותו אל בית החולים הקרוב, ולאחר בדיקות מהירות התברר שאותו אדם עובר אירוע לבבי והוא חייב להיכנס בדחיפות לניתוח חירום.

בני המשפחה שהוזעקו למקום המתינו מאחורי חדר הניתוח במשך שעות ארוכות ומורטות עצבים. לאחר זמן רב הסתיים הניתוח והפרופסור המנתח יוצא מותש. בני המשפחה ניגשו אליו מיד כדי לשמוע מה עם אבא ואיך עבר הניתוח? להפתעתם הרופא השיב להם במילים קצרות: "אבא שלכם חלה ב'איסכמיה מיוקריאלית'. ניסינו לעשות לו צנתור, אך הוא לא צלח. לבסוף יצרנו לו מעקף מוצלח". הרופא סיים את דבריו ונחפז ללכת, לטפל במקרים נוספים.

בני המשפחה עמדו נבוכים. הם לא הבינו מה קרה לאביהם וכיצד הרופאים טיפלו בו והצילו את חייו?

לפתע יצא הדוקטור מחדר הניתוח. מיד עטו עליו בני המשפחה כדי לקבל יותר פרטים. הדוקטור נידב להם קצת יותר מידע ואמר: "העורק הראשי שמוביל את הדם ללב, נחסם, ולכן נגרם לאביכם 'התקף לב'. ניסינו לעשות צנתור, אך הוא לא הצליח. לכן יצרנו במקומו 'עורק מלאכותי'", סיים את דבריו והלך לדרכו.

בני המשפחה הדואגים החלו להבין מעט יותר. אביהם עבר 'התקף לבבי' שסיכן את חייו, וכדי לייצב את מצבו הרופאים ניתחו אותו. אך הם עדיין לא הבינו מה בדיוק עשו לו? מה זה צנתור, למה הוא לא הצליח? ואיך בכלל אפשר לשים 'עורק מלאכותי'?

אז הגיעה ה"אחות", כינסה את בני המשפחה יחד והסבירה להם בצורה פשוטה את הדברים: "הלב של האדם עובד כמו משאבה שמזרימה את הדם לכל הגוף. כדי שהלב יפעל בצורה תקינה, חייב לזרום לתוכו חמצן ולהיכנס לכל העורקים. החמצן מגיע אל הלב דרך העורק הראשי, אבל אצל אביכם העורק הזה נסתם בעקבות שומנים שונים שהצטברו בדם, ובשל הסכנה לחייו היה צורך דחוף לפתוח אותו. ניסינו לעשות לו את הפעולה הראשונית שנקראת 'צנתור' - שתפקידה לעשות חור באותם השומנים, כדי שהחמצן יוכל להמשיך לזרום. מכיוון שהפעולה הזו לא הצליחה, הוצרכנו להחליף את העורק הראשי ולשים במקומו צינור רפואי העשוי מפלסטיק. כעת אביכם הועבר לתהליך החלמה שממנו הוא יקום

בריא ושלם בעזרת ה'."

אם נתבונן בדברים נראה, שגם הרופא, גם הדוקטור וגם האחות ענו לבני המשפחה ואמרו את אותם הדברים. אך ההבדל ביניהם הוא רק בצורת הניסוח ובהסבר הדברים.

הפרופסור אמר את הדברים במשפט קצר ומתומצת מאוד. מבחינתו החולה חולה ב'איסכמיה מיוקרדיאלית' - שמשמעותה היא התקף לב, וברור גם מה שצריך לעשות לו. הבעיה היא אצל בני המשפחה, שלא יודעים לפרש נכון את הדברים.

כך גם לגבי הדוקטור - הוא הרחיב מעט את הדברים והסביר בלשון פשוטה יותר, אך גם אחרי דבריו נשארו לבני המשפחה שאלות רבות על מצבו הרפואי של אביהם. רק כאשר הגיעה האחות, היא הרחיבה והסבירה בצורה מפורטת ובמילים פשוטות וברורות - ועשתה לבני המשפחה סדר בדברים.

את המשל הזה נוכל להמשיל לתורה שבכתב. פסוקי התורה - הם כדברי הפרופסור. הם נכתבו בעומק אדיר ששכל אנוש כמעט אינו יכול לתפוס. לעולם לא נוכל להסביר מדוע התורה הוסיפה את האות ו' או חזרה ושנתה לכתוב ג' פעמים את הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אימו". לנו עצמנו אין את היכולת לקלוט בשכלנו המצומצם את עומק הדברים. כך שללמוד את ההלכות והמצוות מתוך התורה שבכתב - אנחנו לא יכולים גם מחמת עומקה העצום, וגם מפני שחסרים בה פרטים רבים שלא כתובים בצורה מפורשת בפסוקים עצמם.

בגלל זה אנחנו מוכרחים ללמוד את התורה שבעל פה - המשניות, שמפרשות ומסבירות את פרטי מצוות התורה שניתנה בסיני. אבל גם כאשר אנחנו מנסים ללמוד את דברי המשנה שנכתבו כפירוש על התורה, עדיין אנחנו לא יכולים ללמוד ולהוציא מהם הלכות להלכה למעשה. מכיוון שהמשנה עצמה נכתבה בצורה מצומצמת ומדוקדקת מאוד וחסרים לנו פרטים רבים בהלכה. זה גורם לנו לבלבול ולחוסר הבנה.

לעומת זאת, כשאנו ניגשים ללמוד את דברי הגמרא, הדברים קצת יותר מבוארים לנו, מכיוון שהגמרא פותחת את דברי המשנה ומרחיבה את ההלכות היוצאות ממנה עד ההלכה למעשה. ממילא שם הדברים מבוארים וברורים מעט יותר, ושכלנו יכול להתחיל להבין. רק אז אנחנו יכולים לנסות להבין את כוונת דברי המשנה ומה מקור הדין מהתורה.

זאת הסיבה שכאשר ניגשים ללמוד את התורה שבעל פה, מתחילים בלימוד הגמרא דווקא ומדלגים, כביכול, על לימוד התורה שבכתב ועל המשנה, מפני שלא ניתן להבין את דברי המשנה בלי הביאור של הדינים בגמרא.

הכרת הגמרא מבוססת על הכרת התורה שבעל פה. התורה שבע"פ מבארת את התורה שבכתב ומבוססת עליה. לכן חשוב לדעת ולהכיר את השתלשלות העברת התורה - החל ממעמד הר סיני, העברת התורה מדור לדור וכתובת המשניות, הברייתות והתוספתות, צורת הלימוד בזמן התנאים והאמוראים ודרכי הלימוד של התורה שבעל פה מפסוקי התורה שבכתב.

בפרקים שלפנינו נסקור את מסירת התורה שבעל פה, החל מזמן משה רבנו ועד סוף תקופת האמוראים בזמן כתיבת הגמרא.